

Důsledná reforma německých ozbrojených sil

Tento článek se zabývá reformou německých ozbrojených sil, úkoly, které před nimi stojí při modernizaci a přípravě armády na výzvy 21. století. Zamýšlí se nad potenciálním podílem Bundeswehru na operacích ať pod vedením NATO či EU a shrnuje zkušenosti z operace Spojenecká síla. Ukazuje, jak Německo tyto získané zkušenosti využívá v oblasti interoperability a co z nich je zahrnuto do probíhající reformy. V článku je zmíněna i v poslední době tolik diskutovaná profesionalizace Bundeswehru.

Zatímco mezinárodní odpovědnost Německa vzrůstá, finanční prostředky, nezbytně nutné, aby Německo mohlo hrát odpovídající roli i na mezinárodní scéně, klesají. Neexistence jasně definovaného nepřítel, posun potřeb vojenského potenciálu, chybějící veřejná diskuze o nevyhnutelnosti vyšších vojenských výdajů, to vše dohromady přispělo k pomalému tempu reformy. V lepším případě tento stav omezí schopnost Německa hrát vedoucí roli při řízení velkých krizí a při zasazení mnohonárodních sil. V horším případě nedostatečné finanční zabezpečení vojenských misí bude stát životy německých vojáků, což jen podpoří domácí pacifistické nálady a zpochybní německou účast v budoucích operacích.

Reforma Bundeswehru začala před dvěma lety, v r. 2001, následně po vydání zprávy komise von Weizsäkera v květnu 2000. Určitá revize ozbrojených sil vlastně proběhla již v r. 1994, ale současná reforma je tím největším a nejobsáhlejším přehodnocením německých ozbrojených sil od jejich vzniku od r. 1955. Reforma má sladit organizaci, strategii, strukturu sil a vybavení Bundeswehru s realitou a úkoly evropského bezpečnostního prostředí po skončení studené války. Také má za cíl znovu prověřit roli Německa jako vedoucí evropské mocnosti, včetně jeho odpovědnosti při zajišťování evropské bezpečnosti, jak prostřednictvím NATO, či při tvorbě evropské bezpečnostní obranné politiky (ESDP - European Defence and Security Policy), třetího pilíře EU.

Důležitou, ne-li přímo rozhodující částí reformy je zlepšení stupně interoperability se spojenci ze Severoatlantické aliance. Vzdávající spolupráce Německa na všech operačních úrovních, zvláště na velitelské úrovni, činí otázku interoperability ještě důležitější. Také zkušenosti z Kosova získané v průběhu operace Spojenecká síla (Allied Force) v oblasti velení, řízení, spojení, vojenského zpravodajství, přehledového snímání a průzkumu (C3ISR - Command, Control, Communication, intelligence, surveillance, and reconnaissance), vzdušné doplňování paliva (AAR - air-to-air refueling) a umlčení PVO protivníka (SEAD - Supression of Enemy Air Defence) jen potvrzují závažnost interoperability.

Německá role v nové evropské bezpečnostní architektuře

Žádné jiné zemi v Evropě se po pádu Sovětského svazu tak zásadním způsobem nezměnila role, jež měla hrát v bezpečnostní architektuře, jako Německu. Z postavení v první linii mezi Východem a Západem, ze země, kde mohla s velkou pravděpodobností vzniknout třetí světová válka, se Německo změnilo na oporu stability střední Evropy, stalo se jednou z hlavních

bezpečnostních záruk (security provider) na evropském kontinentě. Poprvé ve své historii je Německo obklopeno ze všech stran spojenci. Se všemi sousedy má uzavřené vojenské dohody nikoliv ze strachu či potřeby vytvářet protiváhu vůči ostatním evropským mocnostem, ale proto, že evropská bezpečnost spočívá v účinném mnohostranném bezpečnostním uspořádání, jež je schopno řešit problémy, které budou před evropským kontinentem stát ve 21. století.

Ať už otevřeně či skrytě, Německo se stalo jednou z hnacích sil, jež stojí za mnohonárodním přístupem k bezpečnosti v NATO i EU. Je připraveno jít při podřizování svých národních zájmů a suverenity nadnárodním (supranational) institucím ještě dále než většina zemí, zejména v otázkách obrany a zahraniční politiky. Zatímco Francie a Velká Británie jsou takovou myšlenkou v podstatě znechuceny, Německo se aktivně zapojuje do multinárodních vojenských uspořádání, jako je např. eurosbor, tvořený spolu Francií, Belgií, Španělskem a Nizozemím a dánsko-německo-polská brigáda. Neexistuje zde jediná německá jednotka, jež by zůstala skutečně samostatná, každá je připojena nebo má být zasazena v rámci mezinárodního vojenského uspořádání.

Německo dokazuje, že bude plnit závazky NATO týkající se kolektivní bezpečnosti a účasti na řešení nejen menších krizí, ale také prestižních bezpečnostních operací (higher-end security operations), jakými jsou operace na udržování míru (peacekeeping) a vynucování míru (peace enforcement). I když preferovanou německou oficiální zahraniční a bezpečnostní politikou je řešení konfliktů prostřednictvím vyjednávání, německé ozbrojené síly se účastnily leteckých operací a následných misí v Bosně a Kosovu, kde mělo své velení. Způsob, jakým koordinovalo mnohonárodní mírové operace, mu získal vážnost i obdiv ostatních států. Přitom účast Německa na operacích mimo území členských zemí Alliance („out of area“ military operations) podporovali jak konzervativní křesťanští demokraté (CDU), levostředoví sociální demokraté (SPD), tak i zelení. Je to překvapivé zvláště u zelených, kteří vyznávají pacifismus. Všichni se shodují v tom, že při vytváření evropské bezpečnosti Německo nesmí zůstat pasivní, ale musí rázně jednat.

Země se sjednotila, Národní lidová armáda NDR (*Volksarmee*) byla spojena s Bundeswehrem. Ve velmi krátké době nastal posun z pozice „konzumenta bezpečnosti“ k „poskytovateli bezpečnosti“. Vzhledem k německé historii musela být ústavně projednána možnost zasadit armádu mimo vlastní území.

Ovšem ochota Německa účastnit se budoucích koaličních operací není stoprocentně zaručena. Jeho účast bude posuzována „případ od případu“ (case-by-case), protože rozhodování politiků je stále ovlivňováno historickou pamětí. Každé zasazení armády mimo vlastní území vyžaduje souhlas Spolkového sněmu (*Bundestag*). Nikdy nebude jisté, zda bude stačit pouhá politická vůle, aby byla schválena účast Německa v té či oné koalici, zvláště při současné sestavě vládní koalice. Proti nasazení stíhaček pravděpodobně námitky nebudou, ale zcela jistě vzniknou při účasti velkého množství vojáků, jako tomu bylo během operace Spojenecká síla.

Operace Spojenecká síla: transformace a interoperabilita

Podíl Bundeswehru na operaci Spojenecká síla byl vysoký. Bylo zasazeno 8500 vojáků, 20 bojových letounů, několik námořních plavidel. Bundeswehr hrál zvláště významnou roli při leteckých operacích. Bylo provedeno 438 bojových letů (sorties) a vypáleno přes 230 protiradiolokačních řízených střel s vysokou rychlostí typu vzduch-země AGM-88 HARM (High

Speed Anti-Radiation Missile) na umlčení PVO protivníka. Dopravní letadla provedla přes 500 vzletů pro humanitární akce. Nicméně ve srovnání s účastí jiných evropských států se vyskytly nedostatky v bojové připravenosti, v námořní a letecké přepravě, při zjišťování a identifikaci cílů. Bundeswehr měl zastaralou strukturu sil, chyběla munice s koncovým navedením (PGM – precision-guided munitions), nazývaná též vysoce přesná munice. Na základě zkušeností z Kosova proto Bundeswehr specifikoval následující okruhy problémů, jež musí být v rámci procesu interoperability napraveny:

- ❑ zvýšit účinnost řízených protiradiolokačních střel AGM-88,
- ❑ zvýšit kapacitu evropských cisternových letadel (tankers),
- ❑ zavést vysoce přesnou munici, včetně zbraní, jež mohou být použity za každého počasí, snížené viditelnosti, a tzv. distančních zbraní, odpalovaných z bezpečné vzdálenosti (standoff weapons),
- ❑ provádět průzkum a zjišťování cílů (target acquisition) za každého počasí,
- ❑ zajistit bezpečné, digitální spojení.

Zvýšená účinnost střel AGM-88 HARM

Při umlčování PVO protivníka v rámci operace Spojenecká síla hrál velkou úlohu letoun *ECR-Tornado* (Electronic Combat Reconnaissance), který prováděl elektronický průzkum. Jako velmi efektivní se ukázalo použití protiradiolokačních řízených střel s vysokou rychlostí vzduch-země AGM-88 HARM proti stálým i mobilním systémům protivzdušné obrany, což otevřelo vzdušné koridory pro stíhače i bombardéry. Ochrana ve vzduchu (in-flight defense) spojeneckých letounů během plnění jejich bojových misí, kterou poskytovala Luftwaffe, byla téměř stoprocentní. Bohužel, spojenci sice dokázali vyřadit nepřátelskou protivzdušnou obranu, ale vždy jen na krátkou dobu. Proto byla stálá i mobilní stanoviště řízených střel v Kosovu i Jugoslávii do samého konce operace Spojenecká síla předmětem zvýšeného zájmu pracovníků štábů (planners) i pilotů.

Vedoucí představitelé Bundeswehru se domnívají, že zmodernizované řízené střely AGM-88 mohly být proti jugoslávskému integrovanému systému protivzdušné obrany daleko efektivnější. Kdyby byly vybaveny „inteligentnějším“ řídicím a naváděcím systémem, mohly by účinněji ničit jugoslávský radarový systém. Nálety na tyto radary by nemusely být tolikrát opakovány.

Tankování ve vzduchu

Nepřeženeme, když napíšeme, že vzdušné doplňování paliva (AAR – air-to-air refueling) patřilo během operace Spojená síla k nejdůležitějším. Denně byl prováděn velký počet vzletů, průměr se blížil k číslici 100. Při většině z nich se vzdušným tankováním. Nepříznivé povětrnostní podmínky a velký počet letounů v prostoru operací kladl na tankování ve vzduchu velké nároky. Nebylo neobvyklé, když bojové letouny během jednoho letu tankovaly dvakrát. Během operace Spojenecká síla představovalo tankování ve vzduchu 21 % z celkového počtu vzletů, ovšem jen 8 % jich bylo provedeno letouny evropských členů Aliance. Evropané dokázali provést pouze zlomek potřebných letů. I to je jedním z důvodů, proč se německá armáda zaměřuje na zvýšení schopnosti tankování ve vzduchu, které by se mělo stát nedílnou součástí všech budoucích spojeneckých operací.

Přesně řízená munice, zbraně použitelné za ztížených povětrnostních podmínek a distanční zbraně

Každý, kdo sleduje vývoj německého zbrojního arzenálu vidí, že je stále více a více připůsobován potřebám armády po skončení studené války. Luftwaffe má velké zásoby střel vzduch-vzduch pro izolaci prostoru bojové činnosti (interdiction missions), ale teprve v poslední době byly modernizovány letouny, aby mohly nést munici s koncovým naváděním a distanční zbraně, působící z prostoru mimo dostah protivníka. Německému vojenskému letectvu byla svěřena pomocná role umlčení PVO protivníka nejen proto, že Německo jako jediný evropský stát NATO mělo dostatečný počet prostředků pro tento úkol, ale také proto, že nemělo potřebné množství přesně řízené munice, jež by mohla být zasazena v boji. V té době ještě nebyl ukončen program modernizace letounů úderného elektronického průzkumu Tornado, který by umožnil tuto munici používat. Existují i určité spekulace ohledně historických reminiscencí: po roce 1945 to byla první akce, při níž Bundeswehr působil mimo území Německa, proto byl odstaven pouze do pomocné role.

Klasické pumy (general purpose munitions) byly užívány na cíle, jako sklady ropy, pohonných hmot a mazadel, letiště a elektrárny. Munice s koncovým naváděním byla používána výhradně na cíle, jež vyžadovaly vysokou přesnost zásahu: mosty, cíle v zastavěných oblastech (urban targets). V operaci Spojenecká síla připadalo 70 % všech potvrzených zásahů na vysoce přesnou munici, i když co se týká množství, poměr klasické munice k munici s koncovým naváděním byl 2:1.

Dalším „poučením“ z Kosova byla důležitost a efektivita munice použitelné za ztížených povětrnostních podmínek a distanční munice. V Kosovu, stejně jako v ostatních částech střední a východní Evropy, hraje otázka této munice důležitou úlohu při rozhodování, zda se státy budou účastnit bojových operací. Země, jakými jsou Velká Británie, Francie a Nizozemí, sice mají munici s koncovým naváděním, ale žádná z nich nemá schopnosti vést operace za ztížených povětrnostních podmínek. Proto za špatného počasí a zvýšené oblačnosti (heavy cloud cover) muselo vojenské letectvo Spojených států podnikat většinu bojových letů samo. Přísná pravidla zasazení, omezení dostupu (flight deck) na 15 000 stop, zvýšená snaha zabránit ztrátám, to vše vyžaduje potenciál použitelný za ztížených povětrnostních podmínek, působící z prostoru mimo dostah protivníka (all-weather and standoff capabilities), ten mají jediné Spojené státy. Vzhledem k trendu vývoje budoucích koaličních operací se stalo pro německou armádu doplnění tohoto potenciálu absolutní prioritou.

Taktický průzkum a zjišťování cílů

Akvizice a používání systémů, jež umožňují vést operace za ztížených povětrnostních podmínek, vyžadují také vybudování prostředků taktického průzkumu a vyhledávání cílů za každého počasí, umožňující lokalizovat, identifikovat a zachytit před vypuštěním v čidlu hledáčku laserovou energii odraženou od cíle. Právě špatné povětrnostní podmínky při operaci Spojenecká síla snižovaly schopnost spojenců vyhledávat a identifikovat cíle. Ukázalo se, že je nutné vyvíjet prostředky průzkumu použitelné za jakýchkoli povětrnostních podmínek, jakými jsou například taktické bezpilotní letouny (UAVs - Unmanned Aerial Vehicles). Tyto letouny se staly nepostradatelnými kvůli přísným pravidlům zasazení vzdušných sil a strategii „flexibilního zaměření a navedení na cíl“ (flextargeting), jež znemožňovaly umlčet integrovanou protivzdušnou obranu Jugoslávie.

Úkoly zadávalo přímo středisko smíšených (combined) vzdušných operací. Německá bezpilotní letadla provedla celkem 237 letů, přibližně 90 % z nich bylo úspěšných. Mnoho letů bylo pod úrovní mraků (cloud base). Zároveň byly získávány údaje pro vyhodnocování efektivity úderů a pro vyhledávání cílů. V současnosti má Německo bezpilotní letouny pouze s omezeným doletem i dobou letu, nicméně při průzkumu a pozorování v Kosovu měly tyto letouny velmi dobré výsledky.

Zlepšený potenciál C3I

Současným trendem je vedení operací v rámci koalicí. Proto je třeba vyvíjet takové prostředky spojení a velení, které zajistí bezpečné spojení mezi členy NATO a usnadní interoperabilitu uvnitř Aliance. Vzhledem k chybějícímu bezpečnému digitálnímu spojení probíhá dorozumívání v průběhu operací na otevřených frekvencích, což zvyšuje nebezpečí, že tyto rozhovory zachytí nepřátelská protivzdušná obrana, a tak se zvýší možnost ohrožení pilotů letadel. Pokročilé systémy velení, řízení, spojení a vojenského zpravodajství (C3I - command, control, communication and intelligence), které jsou bezpečné a schopné koordinovat složité letecké operace, mají jediné ozbrojené síly Spojených států.

Pokročilé spojovací systémy jsou také typickým příkladem zaostávání vojenských technologií evropských partnerů za USA. Toto zaostávání je dále zesilováno snižujícími se výdaji na vojenskou vědu a výzkum v Evropě v posledním desetiletí. A tato mezera bude v následujících letech ještě narůstat, pokud se nezvýší investice do nových technologií, či nebudou-li získávány vhodné technologie ze soukromého sektoru.

Velký problém: připravenost a struktura sil

Výše uvedené zkušenosti upozornily na nedostatky německé armády na operační úrovni. Operace Spojenecká síla ale ukázala i na slabá místa připravenosti a struktury sil (readiness and force structure), jež musí být odstraněny, pokud chce Německo aktivně přispívat k evropské bezpečnosti. Jedním z opravdu velkých problémů německých ozbrojených sil byly potíže při shromažďování požadovaného množství vojáků, včetně výstroje a výzbroje pro nasazení v Kosovu. Aby Německo získalo potřebnou výzbroj a vybavení pro operaci Spojenecká síla, muselo ji shromáždit ze 123 různých jednotek (*Einheiten*), používat demontovaná vybavení a náhradní díly (cannibalize), jež byly původně určeny pro užití v Německu v případě války. I když se uvádí, že 60 % německého vybavení je možné použít při plnění bojových úkolů (*einsatzbereit*), skutečné číslo je podstatně nižší. I technika, jež se osvědčila v Kosovu, jako kolová bojová vozidla pěchoty „Luchs“ a „Fuchs“, byla 20 let stará a jejich údržba byla velmi nákladná. Byl vyvozen závěr, že současný stav Bundeswehru je bohužel takový, že se nelze simultánně účastnit dvou operací, podobných té v Kosovu.

K nedostatkům vybavení ještě přistupovala nutnost udržovat dostatečné množství personálu, který by byl schopen létat i zabezpečovat bojové lety jak v době letecké války v Kosovu, tak i po jejím skončení. „Bestandsaufnahme 1999“ uvedl, že „hlavními příčinami tohoto stavu jsou omezené počty německých sil reagování na krizi (reaction forces), klesající počet důstojníků, materiálový nedostatek a snižující se výdaje na obranu“ [1].

Zájem o minulost je vlastně zájmem o dnešek. Německé ministerstvo obrany si je dobře vědomo toho, že je nutné k tomu, aby se současný stav zlepšil, zvýšit technické zabezpečení

a získat novou bojovou techniku. Aby mohl Bundeswehr plnit přepokládané úkoly, jakými je zasazení vojáků a bojové techniky v zahraničí (force projection), je zapotřebí mít větší dopravní letadla, modernizovaný a bezpečný systém C3I (strategického „velení, řízení, spojení a vojenského zpravodajství“) a více nákladních lodí. Ovšem vojenský rozpočet se prý má v příštích deseti letech snížit až o deset miliard dolarů, což tyto programy zcela jistě ohrozí. Právě krácení vojenského rozpočtu v uplynulých letech způsobilo, že se z Bundeswehru stala v podstatě armáda žijící ze „sociální podpory“ („subsistence-type“ military), která se nedokáže efektivně účastnit a zabezpečovat více než jednu mezinárodní operaci. To se mj. potvrdilo v létě 2001 při debatě v Bundestagu o vojenské účasti Německa na operaci NATO Nezbytná sklizeň (Necessary Harvest) v Makedonii. Debata se točila kolem toho, zda jsou německé síly vůbec schopny provést tuto misi, a kolem strategických problémů, jež přináší přítomnost Aliance v Makedonii. Redakční článek v jedné z velkých německých novinách uvedl: „Není to politické rozhodnutí účastnit se té či oné mise, jež určuje vliv Německa v rámci NATO a plnění našich mezinárodních závazků, ale schopnost uskutečnit tyto mise jak z hlediska zabezpečení materiálem, tak vhodným personálem [2].“

Před operací Spojenecká síla se Němci jen velmi málo zabývali vlastní strukturou ozbrojených sil. Bílá kniha z roku 1994 i nadále kladla důraz na těžké obrněné divize. Zbývalo tam jen málo místa pro „lehké síly“, jež by bylo možné použít pro mírové a humanitární aktivity, kterých se Německo mělo účastnit. Problém byl zmíněn i v poslední *Bestandsaufnahme*. 13 500 vojáků bylo převedeno z hlavních obranných sil k sboru reagování na krizi (*Kriesereaktionskorps*). Většina těchto jednotek byla určena pro síly rychlé reakce Evropské unie.

Je třeba si povšimnout, že navzdory omezeným prostředkům, si Bundeswehr vedl v operaci Spojenecká síla nadmíru dobře. Plnil jeden z nejdůležitějších úkolů: otevřel letecký koridor, takže se spojenecké stíhače a bombardéry mohly dostat ke svým cílům. Německé bezpilotní letouny měly velké procento úspěšnosti, dodávaly data jak při vyhledávání cílů, tak při vyhodnocování škod (battle damage assessment) za špatné povětrnostní situace a v bojových podmínkách. I když tato činnost byla úspěšná, bylo by omylem se domnívat, že příspěvek Německa a vůbec Evropy byl přiměřený. Nedostatek podpůrných letadel (support aircraft), zvláště cisternových letadel, způsobil, že spojenci byli zcela závislí na amerických zdrojích. Chybějící vysoce přesná munice, distanční zbraně a schopnost vést boj za ztížených povětrnostních podmínek, vyloučily Německo z účasti na leteckých úderech (strike sorties).

Těžká cesta reformy

Ve světle změn evropského bezpečnostního prostředí a stále větší roli Německa při udržování stability, byla zahájena důkladná revize velitelských struktur a ozbrojených sil. I když při obranném plánování je stále tím hlavním obrana německého území, nastal jasný posun směrem k budování sil rychlé reakce pro operace NATO a EU. Zásadní reforma byla sice plánována ještě před zahájením operace Spojenecká síla, ale technologická mezera mezi evropskými a americkými silami, jež se zřetelně ukázala právě během této operace, dodala reformě na naléhavosti. Bylo třeba takové reformy, která by zajistila přechod Bundeswehru do 21. století.

Reforma byla zahájena vlastně už v r. 1994, ale jednalo se spíše o snižování počtů (downsizing) než o skutečnou reformu. Německá armáda se postupně adaptovala na nové bezpečnostní prostředí a připravovala se na nové mise. Federální ústavní soud (*Bundesver-*

fassungsgericht) v r. 1994 pouze odsouhlasil účast Bundeswehru v operacích mimo území členských zemí NATO, zejména v operacích udržování míru, i když se Německo ve skutečnosti již celá desetiletí předtím humanitárních operací Spojených národů účastnilo. Těžištěm německé strategie a zaměření struktury ozbrojených sil zůstávala i nadále obrana vlasti, něco na způsob zastavení sovětských obrněných jednotek pronikajících přes Fuldský průsmyk, a ne nasazení sil v nestabilních regionech na periferii Evropy.

Po první německé účasti v bojích od druhé světové války a několika oficiálních zhodnoceních stavu ozbrojených sil v letech 1998 a 1999, byla vytvořena nezávislá komise, jež měla podrobně vyšetřit stav Bundeswehru a navrhnout opatření, která by umožňovala plnit mise v rámci euroatlantické bezpečnostní a obranné politiky, přičemž měla brát v úvahu domácí politické a hospodářské faktory, ovlivňující vztah veřejnosti k armádě. Stručně řečeno, komise měla připravit opatření, jak reformovat strukturu Bundeswehru na všech úrovních, co se týče organizace, personálních opatření, výstroje a výzbroje, řízení a velení, financí.

Studie známá jako „*Gemeinsame Sicherheit in Zukunft der Bundeswehr*“ doporučila 15 speciálních opatření, jež měla Bundeswehr přeměnit na skutečnou armádu 21. století. Tato opatření byly v podstatě návrhy, které měly orientovat ozbrojené síly od obrany území směrem k prevenci krizí a na úkoly krizového managementu. V první řadě měla být zvýšena připravenost ozbrojených sil, jež měly poskytovat 140 000 vojáků pro koaliční operace mimo území aliance NATO, mírové počty měly být sníženy z 340 000 na 240 000 vojáků, výstroj a výzbroj měla být reorganizována a modernizována, měl být zvýšen německý vojenský potenciál. Interoperabilita nebyla přímo zmiňována, ale důraz, který komise kladla na zlepšení velení a řízení koaličních operací, byl jasným signálem, že německé ozbrojené síly musí být schopné spolupracovat (interoperate) se svými spojenci při společných vojenských operacích či při operacích krizového managementu.

Von Weizsäkerova zpráva zahájila rozsáhlou diskuzi uvnitř vojenské a bezpečnostní komunity (defence a security community), ale ministr obrany Rudolf Scharping ji více méně ignoroval. Za necelý měsíc poté, co zvláštní komise vydala svoji zprávu, ministersvo obrany publikovalo studii vlastní: „Bundeswehr – cesta do 21. století: její milníky a základní obroda“ (*Die Bundeswehr – sicher ins 21. Jahrhundert: Eckpfeiler für eine Erneuerung von Grund auf*) [3]. I když se studie zbývala v podstatě stejnými tématy jako zvláštní vládní komise, měla na určité otázky jiný názor, zvláště pak na úkoly Bundeswehru a na rozsah snižování jeho počtů. Ukazovalo se, že ministerstvo obrany ještě není připraveno na odvážná, politicky citlivá opatření, jako je radikální reforma armády.

Zpráva ministerstva obrany (*Eckpfeiler*) navrhovala značně skromnější soubor opatření, co se týče počtů vojáků (troop strength), i účasti armády na mezinárodních operacích. Místo snížení počtu na 240 000, navrhovala konečný počet 265 000 vojáků, se 150 000 vyčleněnými pro akce v zahraničí. Konkrétně mělo Německo být schopno zasadit (deploy) a zabezpečit (sustain) 50 000 vojáků po dobu jednoho roku na jakémkoli bojišti, nebo nasadit 10 000 vojáků na několik let ve dvou konfliktech současně. Po organizační stránce zpráva navrhovala centralizaci velitelských struktur všech složek ozbrojených sil pod jedno společné velitelství. Mělo to být něco na způsob amerického sboru náčelníků štábů (Joint Chiefs of Staff), ve kterém by nejvyšší představitelé (top officers) pozemního vojska, vzdušných sil a námořní pěchoty vytvářeli jednotnou velitelskou strukturu. Vznikla by tak efektivnější organizační struktura a Bundeswehr by se mohl účastnit řešení mezinárodních krizí a všech koaličních operací. Problém interoperability měl být řešen získáváním zkušeností ve velkých mnoho-

národních vojenských jednotkách, v rámci NATO a EU, jako jsou evropské síly rychlé reakce, eurosbor, dánsko-německo-polská brigáda. Přímo v praxi by bylo možné zjistit problémy interoperability, od nejvyšších struktur velení až po obyčejného pěšáka. V oblasti materiálního zabezpečení a logistiky byla primární odpovědnost přesunuta na nově vytvořenou společnou zabezpečovací službu (*Streitkräftebasis*), společnou lékařskou službu a civilní komerční prodejce (*commercial vendors*). Za těchto předpokladů by měly velitelské, logistické a bojové struktury Bundeswehru fungovat daleko efektivněji a více vševojskovým (*joint*) způsobem.

Ovšem důraz na obranu území (*territorial defense*) nadále pokračoval. Toto zaměření mělo několik evidentních jak vojenských, tak politických nedostatků. Z vojenského hlediska pokračující orientace na obranu území bránila opravdové reformě, protože nevytvářela doktrínální, ani institucionální předpoklady pro porozumění zásahům sil „rychlé reakce“ a operacím na vynucení míru, které jsou ve své podstatě ofenzivními operacemi, a tudíž vyžadují zcela jinou formu výcviku, velení, výstroje a výzbroje (*equipment capabilities*). Pracovníci štábů (*military force planners*) pokračovali v tradici obranných scénářů z dob studené války: kolony obrněné sovětské techniky valící se přes Fuldský průsmyk, doprovázené eskadrami migů a bombardérů Badger, jež budou bojovat o převahu ve vzduchu. Možná se jim nedostávalo analytických schopností, jež by jim umožnily rozpoznat mimořádné situace (*contingencies*), které mohou nastat na periferii Evropy či dokonce mimo ni, jejichž řešení by vyžadovalo zasazení jednotek na velké vzdálenosti.

Jak již bylo zmíněno, toto zastaralé myšlení mělo negativní dopad na volbu výzbroje a techniky, do které chtěl Bundeswehr investovat přidělené finanční zdroje. Investiční cykly (*procurement cycles*) trvají 18 let, řada investičních rozhodnutí devadesátých let byla učiněna ještě v období studené války. Německo se pozvolna začalo orientovat na zasazení v zahraničí, ale odpovídající investice neexistovaly. Místo toho, aby byly stávající finanční prostředky přesunuty na zbraně a vybavení odpovídající 21. století, tj. distanční zbraně dalekého dosahu, samonaváděcí, vysoce přesnou munici, bezpečné spojovací systémy, strategickou leteckou a námořní přepravu, velká část investic byla stále zaměřena na scénáře, jež opakovaly konflikty 20. století. Projekt evropského stíhacího letounu (*Eurofighter*), samohybné houfnice (*Haubitzer 2000*), řízená střela vzduch-vzduch *Merlin*, to všechno jsou příklady investic studené války.

Z politického hlediska váhavý přístup ke strategii rychlého reagování a krizového managementu – jež nebyly označeny jak hlavní priorita – snižoval důvěryhodnost účasti Bundeswehru v silách rychlé reakce NATO a EU.

Vlastně i zatím dost opatrný vojenský přístup k nové bezpečnostní strategii a novým operačním koncepcím, vyžadující nové výzbrojní a materiálové zabezpečení (*equipment requirements*), znamenal velmi radikální změnu předchozí německé obranné politiky, jež trvala 50 let. V minulosti mohlo Německo poukázat na svou ústavu, která zakazovala zasazení vojenských jednotek mimo hranice Německa. Bundeswehr byl budován výhradně jako obranná síla a poslanci Bundestagu neměli žádné morální problémy při zdůvodňování každoročního vojenského rozpočtu, nechyběly ani přesvědčivé argumenty pro debaty týkající se výzbroje pro německé ozbrojené síly, jež byly orientovány na obranu. Výdaje na armádu byly spojeny s ochranou národní suverenity, proto se nákupy potřebných zbraní setkávaly jen s malým odporem.

Po skončení studené války byla situace v Německu stejná jako v jiných evropských zemích. Jak se měnila politická mapa Evropy, měnila se i potřeba mít armádu. Se změnou politického prostředí se měnily i bezpečnostní hrozby. Změnily se zóny nestability, změnila se i způsoby,

jak na ně reagovat. Nastal posun argumentace v parlamentních debatách: vojenské výdaje již nebyly zdůvodňovány prostým přežitím země, ale tím, že jsou nutné pro zbraňové systémy, které budou použity jako ofenzivní prostředky, nutné pro ochranu národních cílů a záměrů. Ve většině mírně levicových evropských parlamentů bylo získat zdroje na výzbroj a techniku, jež by odpovídala nové strategické a operační situaci, daleko obtížnější, než provést politické změny ve střední a východní Evropě. Požadavek finanční střízlivosti, na kterém trvala Evropská monetární unie, a nedostatek argumentů, jež by dokázaly zdůvodnit nákupy v podstatě ofenzivních zbraní, dělaly skutečnou vojenskou transformaci evropských zemí v následujících letech v lepším případě velmi obtížnou.

Německo nebylo výjimkou. Reformovat armádu, aby odpovídala zvyšující se moci a vlivu Německa, byl namáhavý zápas, navzdory tomu, že reforma vlastně již začala. Bezpečnost a obrana nebyla oblíbená témata veřejných diskuzí a uvnitř vládní koalice bylo na armádu pohlíženo jako na ten až skutečně poslední prostředek obrany. Všechny politické strany se na armádu dívaly v lepším případě s podezřením, v tom horším případě nepřátelsky. Jak kancléř Gerhard Schröder, tak ministr zahraničí Joschka Fischer, vzbudili mnoho nenávisti uvnitř vlastní politické strany, když v r. 1999 podporovali bombardování Jugoslávie. Německo omezovalo finanční výdaje, byly redukovány i potřebné zdroje na armádu. Snižování výdajů na obranu jistě nepřipravilo německé poslance o hlasy.

Zatímco v menších zemích EU i NATO probíhaly pomalé vojenské reformy, v Německu chyběla jakákoli politická vůle poskytnout armádě nezbytné finance, aby reforma ozbrojených sil mohla vůbec pokračovat směrem k budování jednotek schopných rychlých, delších přesunů a zasazení v zahraničí (power-projection force). To mělo negativní dopad jak na Evropu, tak na transatlantické vztahy. Role Německa v Evropě se zvyšovala. Německo už nebylo jen ekonomickým motorem Evropy, jeho vliv se zvyšoval i v mezinárodně politické sféře, což s sebou přinášelo i povinnost zasadit ozbrojené síly v oblastech neklidu a politické nestability, respektive všude tam, kde by byly ohroženy zájmy spojenců.

Na konferenci EU v listopadu 2000 se Německo zavázalo, že poskytne většinu vojáků pro plánované šedesátitisícové síly rychlé reakce EU, jež by měly být vybudovány v r. 2003. Konkrétně mělo přispět 13 500 muži k celkovému počtu všech sil, které by měly dosáhnout asi 120 000 vojáků. Takové sliby se ale těžko plní, když je pokladna v Berlíně prázdná a generální štáb (military planners) příliš opatrný. Nedostatek peněz dokáže zabít jakoukoli plánovanou reformu a má i negativní vliv na atlantické partnerství. Ukázalo se, že Německo není schopno plnit roli státu, který zajišťuje evropskou bezpečnost, což ohrozilo celou tolik vyhlášenou koncepci evropské bezpečnosti a obranné politiky (ESDP - European Security and Defence Policy), jež měla být právě tím prostředkem, kterým by EU mohla zasahovat do světové politiky.

I když ESPD nesplnila vše, co se od ní čekalo, přesto dosáhla dvou věcí. Za prvé, v Evropě nastal pozvolný přesun mocenského těžiště: Německo nahradilo Francii v roli hnacího motoru evropských reforem, včetně zahraniční a obranné politiky (nicméně existuje velká pravděpodobnost, že se tento posun brzy vrátí zpět a vedoucí roli opět převzme Francie). Za druhé, Německu se zatím daří úspěšně vyvažovat dva směry obranné politiky: Francie by chtěla vést poměrně nezávislou evropskou bezpečnostní politiku. Na první místo klade tradiční úkoly NATO, zatímco Británie a Německo dávají přednost transatlantické cestě.

Nepodařily se splnit hlavní úkoly (headline goals) budování evropského obranného potenciálu, zvláště v Německu. Byl to požadavek postavit do r. 2003 síly rychlé reakce EU

v síle 60 000 mužů. Mimochodem, proč byl právě tento rok určen jako poslední termín, kdy měly být vyčleněné jednotky připraveny k plnění tzv. petersberských úkolů (udržování míru, vynucování míru a humanitární operace) není zcela jasné.

Dále se nepodařilo zvýšit obranné kapacity NATO, tak jak je stanovila tzv. iniciativa v obranných možnostech (DCI - Defence Capability Initiative) přijatá na washingtonském summitu v r. 1999. Tato iniciativa stanovila pět oblastí, na které měli členové NATO soustředit své úsilí: (1) efektivní bojová činnost (effective engagement); (2) zasaditelnost (deployability) a mobilita (mobility); (3) schopnost vydržet, tj. uchovat potřebnou úroveň bojové síly po dobu, kdy je potřebné plnit úkol (sustainability) a logistika (logistics); (4) odolnost vojsk (survivability); (5) velení (command), řízení (control) a spojení (communications). Stanovené cíle této iniciativy by měly překlenout narůstající mezeru mezi Spojenými státy a evropskými členy NATO.

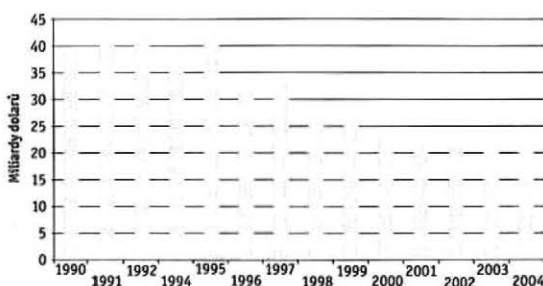
To vše dohromady vyvolalo velkou vlnu euroskepticismu mezi některými členy amerického Kongresu. Bylo proneseno několik projevů na téma nerovnoměrného rozdělení nákladů na obranu (unequal burden-sharing). Hrozilo nebezpečí, že by americká nespokojenost s tím, že Evropa neplní své závazky, mohla vyústit až v požadavek po jednostranném přehodnocení americké politiky vůči Evropě, což by mohlo mít velmi negativní vliv na americko-evropské bezpečnostní vztahy, a to zvláště v době, kdy probíhá transformace armád na obou stranách Atlantiku, a kdy jsou nově definovány vzájemné bezpečnostní vztahy a závazky (responsibilities).

V Německu sice nastal určitý posun ve vojenském myšlení směrem k budování sil, jež by bylo možné nasadit v cizině (power projection), tj. směrem ke zcela jiné struktuře armády a k interoperabilitě, ale většina politiků se stále ještě nedokázala vymanit z tradiční koncepce velkých obranných sil ve střední Evropě. Nicméně veřejnost si začala uvědomovat, že na periferii Evropy existují pásma nestability, a že Spojené státy začínají redefinovat svou roli v Evropě. Že je nejvyšší čas, aby Německo provedlo skutečnou reformu ozbrojených sil a stalo hlavní zárukou bezpečnosti (security provider) na této nebezpečné křižovatce evropské bezpečnosti a transatlantických vztahů.

Utažené opasky: německé výdaje na obranu

Tolik potřebná reforma je vším možným, jen ne jednoduchou záležitostí. Tím největším problémem je nedostatek finančních prostředků (underfunding). Na grafu 1 vidíme, že tyto výdaje poklesly od r. 1990 téměř o 20 % a pravděpodobně budou klesat ještě v r. 2003. Pokud se na výdaje na obranu díváme z hlediska hrubého domácího produktu (GDP - gross domestic product), potom tyto výdaje poklesly mezi roky 1990 a 1994 z cca 2,1 % na 1,1 % v r. 2001. V rámci NATO je před Německem, co se týče procenta z GDP, už jen Lucembursko. Je to hluboko pod průměrem států NATO, který je 2,1 %. Pro srovnání, americký rozpo-

Graf 1. Celkové německé výdaje na obranu (1990–2004)

Zdroj: CSIS 2001 (1990–2001), Spolkové ministerstvo obrany (2002–2004)

čet na obranu činí zhruba 2,8% hrubého domácího produktu; mezi politiky i vojáky existuje trvalá shoda v tom, že v době míru je třeba na armádu vydávat něco mezi 2 až 3% hrubého domácího produktu, aby byla udržena moderní, výkonná armáda, s vysokou pohotovostí k zasazení do akce. Současné výdaje na obranu jsou v přímém protikladu vůči růstu německé ekonomiky v posledních letech, přitom nedostatek prostředků vynakládaných na armádu může ovlivnit průběh reformy ozbrojených sil, ne-li tuto reformu zcela pohřbit.

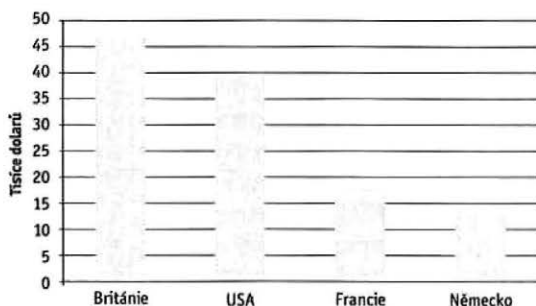
Téměř tak důležitou otázkou, jako kolik peněz je na vynakládáno na armádu, je otázka jak jsou tyto prostředky rozdělovány (allocated). Velmi obecně: jsou čtyři hlavní oblasti, kam jsou přidělovány finance na obranu: vojenské osoby (personnel), provoz a technické zabezpečení (O&M - Operations and Maintenance), akvizice (procurement), výzkum a vývoj (R&D - research and development). Podle velikosti procenta zdrojů, jež vláda na jednotlivé kategorie vynakládá, lze určit stav a připravenost ozbrojených sil. Moderní armáda, jež chce udržovat poměrně vysoký stupeň připravenosti (readiness) a chce být vybavena moderní výzbrojí (hardware), by neměla na příslušníky armády vydávat více než 40-50%, ne méně než 20% na akvizici a zhruba 10-15% jak na provoz, technické zabezpečení, tak na výzkum a vývoj.

Současné rozdělení zdrojů ukazuje na armádu s nízkým stupněm připravenosti, se stárnoucí výzbrojí a výstrojí. Celkové výdaje ve finančním roce 2001 byly 21,3 miliardy USD (23,5 euro). 50,75% bylo vynakládáno na příslušníky armády, 24% na provoz a technické zabezpečení (téměř 15% bylo určeno pro operace KFOR a SFOR), 4,3% na akvizice, 4,7% na výzkum a vývoj [4]. Vzhledem k tomu, že na akvizici bylo vynaloženo jen o trochu více než 14%, bylo velmi těžké modernizovat a provést výměnu výstroje a výzbroje (equipment), aby odpovídala budoucím operačním koncepcím. Z dlouhodobého hlediska je třeba na provoz a údržbu starých zařízení vynakládat stále více prostředků. Nedostatek akvizičních zdrojů donutil Bundeswehr, aby se spoléhal na starší, zastaralou techniku a výzbroj, která má časté poruchy, vyžaduje větší náklady na provoz a údržbu, a na jejichž opravu se používají demontované součástky ze starších vozidel (canibalizing), protože většina této techniky i zbraňových systémů se už dávno přestala vyrábět.

Nedostatek investic také ovlivňuje vojenskou připravenost. Pokud vyjádříme investice jako množství dolarů, jež jsou vynaloženy na jednoho vojáka (viz graf 2), potom vidíme, že Německo v r. 2000 utratilo pouze 12 299 USD na akvizici na jednoho vojáka (13 578 euro), zatímco Francie, Spojené státy a Velká Británie utratili 16 838 USD (18 589 euro), 38 658 USD (42 347 euro), a 45 951 USD (50 729 euro). Jestliže se neinvestuje potřebné množství prostředků do potřebné akvizice, na modernizaci armády, potom ty, jež by měly být investovány na výcvik a zvyšování připravenosti, jsou používány na zaplacení oprav a na údržbu nebo – jak vysvětlíme v následujícím – na výdaje spojené s vojenským personálem.

Velké procento peněz určených pro příslušníky ozbrojených sil brzdí modernizaci armády. V případě Německa činí finanční prostředky určené pro vojenský personál přes 51% rozpočtu na obranu, ve Spojených státech je to jen asi 39%. Na první pohled by se mohlo zdát, že tak velké množství zdrojů

Graf 2. Akviziční výdaje na jednoho vojáka

Zdroj: The Military Balance 1999/2000

určených pro příslušníky ozbrojených sil asi znamená, že vojáci jsou velmi dobře placeni. Bohužel, není tomu tak. Velké množství zdrojů určených pro personál obvykle signalizuje, že v armádě je příliš mnoho vysokých důstojníků, kteří mají vysoké platy, velké peníze, a zároveň nedostatek poddůstojníků (NCOs – non-commissioned officers), špatně placení povolanci (recruits) a vůbec příslušníci armády v nižších funkcích. Vzhledem k tomu, že je nedostatek poddůstojníků a důstojníků v nižších hodnostech, kteří z armády odcházejí kvůli nízkým platům, vojáci nejsou dobře vycvičení, protože jednak nejsou lidé, kteří by je cvičili, jednak chybí fondy na výcvik.

Německá armáda má nedostatek profesionálních vojáků. Podle časopisu *Jane's Defence Weekly* jí chybí 3715 rotmistů a praporčíků (senior NCOs), což činí 17 % požadovaného počtu, poddůstojníků (junior NCOs) chybí 3573, což je 11,5 % požadovaného počtu. V podstatě chybí do požadovaných počtů 14 800 vojáků, respektive je jich o 7,3 % méně než by jich mělo být [5]. Jedná se hlavně o profesionální vojáky a specialisty.

Tato čísla také ukazují, jaké jsou vzhledem k současným platům v armádě obtíže jak při získávání nových vojáků (recruiting), tak při prodlužování jejich závazku (retaining). Je to problém dlouhodobý – i při zvýšení platů to potrvá několik let, než se naplní potřebné počty.

Většina armád evropských zemí spadá do kategorie „malých armád“, u nichž se nepředpokládá, že by při řešení krizí poskytovaly velká množství vojáků (manpower) a bojové techniky. Výjimkou je Bundeswehr, u kterého se naopak očekává, že jeho vojáci se budou ve velkém počtu účastnit řešení krizí, který se ale v současné době spíše řadí po bok tzv. malých armád, s nízkou připraveností (low-readiness militaries).

Transformace Bundeswehru: pozorování, analýza

Při reformování armády je Německo v nezáviděníhodné pozici: na jedné straně od něho mezinárodní společenství očekává větší účast při řešení krizí, což předpokládá reformu armády, která by měla být pružnější, lehčí a efektivnější. Ovšem reforma vyžaduje značné množství peněz (funding). Na straně druhé se už od r. 1994 po armádě chce, a chce to hlavně vláda, bez ohledu na to, která strana je právě u moci, aby plnila své povinnosti, pochopitelně s menším množstvím zdrojů. Jak socialistům, tak křesťanským demokratům a křesťanským socialistům se podařilo postupně snížit vojenský rozpočet od poloviny 90. let o 20 %. Pracovníci ministerstva obrany se zcela vážně obávají, že s tak omezenými prostředky se nepodaří reformu provést. A jak již bylo zmíněno dříve, neúspěch reformy by měl velmi neblahý dopad hlavně v zahraničí.

Německé ministerstvo obrany přišlo s plánem jak maximalizovat zdroje, a zároveň jak ušetřit. Navrhuje několikanásobné snížení počtů ozbrojených sil, rušení vojenských základů, prodej vojenského majetku v drahých a atraktivních lokalitách, jako je např. Mnichov nebo Hamburk. To by mělo vynést 450 milionů USD (cca půl milionu euro) za rok. Bohužel, většina expertů se domnívá, že německá armáda potřebuje alespoň 2,7 miliardy USD (2,98 miliardy euro) ročně, aby mohly být zamýšlené reformy provedeny.

Ministr obrany vydal dokument, který nastiňuje hlavní akviziční potřeby Bundeswehru. Z 213 uvedených systémů je 13 označeno jako prioritních a nezbytných pro reformu. Tyto priority zahrnují mezi jiným několik velitelských a řídicích zařízení, získávání informací prostřednictvím satelitů, prostředky pozorování a průzkumu, strategickou dopravu po moři i leteckou dopravu (sealift and airlift), zesílený pancíř německých obrněných vozidel na ochranu před

minami. Každý z těchto programů zvyšuje schopnost zasazení v zahraničí (power projection), do oblasti krize. Jakmile se tam armáda dostane, musí být schopna zůstat po určitou dobu v oblasti operací, za využití zpravodajské i ozbrojené převahy, modernizované výzbroje a výstroje. Akviziční plán ministerstva obrany však neobsahuje žádná programová doporučení, protože potřebné zdroje budou k dispozici až po r. 2003 ...

Za rozhodující období německé vojenské reformy jsou pokládány finanční roky 2002 a 2003. Pokud nebudou v příštích dvou rozpočtových cyklech zahájeny programové a strukturální reformy a časový rozvrh akvizic bude i nadále odkládán, výsledky reformy neuvidíme dříve než v r. 2015. V takovém případě by bylo ohroženo postavení Německa jak v NATO, tak v EU, protože se očekává, že se Bundeswehr bude např. v silách rychlé reakce EU podílet téměř jednou čtvrtinou. Pokud bude hrozit propuknutí mezinárodní krize, bude vyvíjen nátlak, aby Bundeswehr přispěl podstatně více než povinným minimem bojových jednotek a vzdušných prostředků. Pro evropskou mocnost, jakou je Německo, by to byla trapná situace, která by vzbudila nežádoucí pozornost na obou stranách Atlantiku.

Stále se zmenšující vojenský rozpočet navozuje otázku, zda je Německo vůbec schopno provést reformu včas, pokud vůbec. Je důležité, že Německo signalizuje ochotu provádět reformu co nejlépe, že přijímá taková radikální programová, strukturální i personální opatření – i když je to politicky obtížné – jež zaručují co nejefektivnější využívání finančních zdrojů, jež jsou tolik nutné pro úspěšné pokračování reformy.

Doporučení ministerstva obrany „*Neuausrichtung der Bundeswehr: Grobausplanung Ergebnisse und Entscheidungen*“ (Nová orientace Bundeswehru: celkové hodnocení výsledků a rozhodnutí) by měla zajistit zvýšení bojové připravenosti, bojového potenciálu (capabilities), i zvýšení podílu Německa na budoucích koaličních operacích, ať už pod hlavičkou NATO či EU.

Mění se politický i vojenský étos

Předně, aby mohla být prováděna jakákoli reforma armády, musí nastat posun (paradigmatic shift) v politickém i vojenském myšlení. Německo by mělo přejít od ozbrojených sil určených původně k obraně území – to jest k obraně hodnot jako je národní přežití a suverenity – k armádě, jejímž úkolem bude obrana mezinárodně uznávaných práv a zákonů, včetně lidských práv, zabráňování genocidě, násilné migraci, vně bezprostředních hranic Německa. Jinými slovy, musí to být armáda, která může nejenom chránit, ale také osvobozovat. Výše uvedné hodnoty a práva jsou sice také v zájmu německé bezpečnosti, ale ne nezbytně se dotýkají německé suverenity či existence národa jako takového. Nejsou definovány ani jako obrana určitého území, což by usnadňovalo pochopení nutnosti zasazení sil mezi veřejností. Je nutná celonárodní diskuze o změně roli Německa v evropské bezpečnostní architektuře, o přechodu od obrany územní k vedení mezinárodních koalic, jež by dokázaly osvobodit utlačované, a zároveň potlačily exterritoriální zdroje nestability v Evropě. Bez pochopení těchto změn se Německo nestane hlavní zárukou evropské bezpečnosti (main force provider to European security) a Bundeswehr nebude mít dostatečný potenciál na to, aby jeho účast na koaličních operacích byla vyšší.

Radikální snižování počtů a profesionalizace Bundeswehru

V současné době má Bundeswehr přibližně 315 000 vojáků. Je plánováno, že se do r. 2004 tento počet sníží na 280 000. Bude se jednat hlavně o snižování počtů vojáků základní služby

(conscripts), větší důraz bude kladen na vojenské profesionály. Podle ministerstva obrany tento plán předpokládá, že se v r. 2004 ušetří 316 milionů USD (348 miliard euro), v devítiletém období to bude 1,25 miliardy USD (1,38 miliard euro). Většina potenciálních úspor bude investována na rekrutaci a prodlužování závazku (retention). Úspory získané během fiskálního roku (out-year savings) mají být investovány do modernizačních programů. Avšak ani úspory v té výši, jak je plánováno, nestačí na to, aby německé ozbrojené síly mohly být transformovány na moderní armádu, schopnou rychlého přemístění a zasazení v zahraničí (power projection force). Ani plánované snižování počtů neřeší beze zbytku současné personální problémy, konkrétně příliš velký počet důstojníků a málo poddůstojníků.

Německá vláda by se měla vážně zamyslet nad daleko radikálnějším snížením současných počtů o 35 %, tj. na zhruba 200 000 vojáků (v případě krize by byly postaveny zálohy). Pro takové radikální snížení existují dobré důvody. Poprvé v historii je Německo obklopeno mírumilovnými sousedy, přičemž všichni – s výjimkou Švýcarska – jsou členy stejných bezpečnostních a ekonomických institucí. Navíc je celá armáda napojena na existující mezinárodní vojenské formace. Německé jednotky jsou vyčleněny pro NATO, eurosbor, dánsko-německo-polskou brigádu, síly rychlé reakce EU. Bundeswehr se stal skutečnou mezinárodní armádou, jeho ozbrojené síly spolupracují s ozbrojenými silami sousedů, což z druhé strany zvyšuje bezpečnost a stabilitu v Evropě. Bezpečnostní a ekonomické instituce, díky nimž byl uchován posledních padesát let v Evropě mír, také umožňují, aby byly v armádě provedena úsporná opatření, aniž by přitom byla ohrožena bezpečnost Německa či stabilita regionu.

Současné s celkovou redukcí ozbrojených sil by Německo mělo jednou a provždy skončit se systémem povinné vojenské služby (conscription) a přeměnit Bundeswehr na moderní profesionální armádu. Konskripční armáda má své historické kořeny: bez ní hrozilo nebezpečí, že by znovu mohla vzniknout profesionální vojenská kasta, jako tomu bylo v bývalém Prusku a v Německu za císaře Viléma. Německé „občanské armádě“ se skutečně podařilo spojit vojenské instituce a německé občany. Demokratické instituce jsou uznávány nejen řadovými občany, ale respektuje je i armáda. Z vojenského hlediska konskripční armáda nabídla příležitost, jak levně a rychle vycvičit velké množství vojáků, kteří by mohli v případě ohrožení (national emergency) být povoláni do zbraně (call up).

V minulosti, za studené války, se očekávalo, že v případě konvenčního konfliktu by se jednotky států Varšavské smlouvy, mající velkou převahu, pokusily protrhnout německé linie. Proto tím nejlepším možným řešením bylo zasazení velkého počtu vojáků základní služby (conscripts) jako protiváhy. V současném světě jsou ale tím hlavním problémem krize v okrajových oblastech Evropy a zde je nejlepším jak vojenským, tak politickým řešením zasazení dobře vycvičené profesionální armády.

Snížením celkového počtu na 200 000 vojáků by přineslo třiapůlkrát větší úspory než je plánováno nyní. Místo odhadovaných úspor 616 milionů USD (680 milionů euro) v roce 2004, by mohla německá armáda ušetřit 1,1 miliardy USD (1,21 miliardy euro). V roce 2009 by tyto úspory vzrostly na 4,39 miliard USD (4,84 miliard euro), možná i větší, pokud by bylo provedeno nezbytné uzavření základen, odpovídající zmenšující se struktuře ozbrojených sil. Protože profesionální armády přijdou draž než konskripční armády, velké procento úspor z počáteční 35% redukce by mělo být vynaloženo na vyšší platy poddůstojníků, na rekrutaci a prodlužování závazků mladých mužů a žen z civilu, zvláště těch, kteří umí pracovat s počítačem a znají informační technologie. I s takovými investicemi by stále zbývalo dost zdrojů na pokračování transformace a modernizaci Bundeswehru.

Vyhlídky interoperability v příštím desetiletí

Definovat interoperabilitu není jednoduchá věc. Abychom mohli určit oblasti, které jsou z hlediska Atlantické aliance nejdůležitější, musíme interoperabilitu definovat co nejobecněji, jako schopnost systému užívat části nebo zařízení jiného systému. Jedna studie firmy RAND interoperabilitu charakterizuje jako:

„Schopnost systému, jednotek či sil, poskytovat a přijímat služby, schopnosti, dovednosti z jiných systémů, jednotek či sil, a používat tyto vyměňované služby, schopnosti, dovednosti tak, aby mohly spolu efektivně operovat [7].“

Vzhledem k napjatému rozpočtu v příštích dvou až pěti letech bude krátkodobý pokrok v oblasti interoperability zřejmě minimální. Z hlediska plánování je většina projektů modernizace Bundeswehru a interoperability střednědobá. Německo si stejně jako další evropské země dobře uvědomuje, že vývoj a financování nových technologií nelze provádět jen na národní úrovni. Interoperabilita a standardizace vojenské výzbroje a techniky (military hardware and software), způsobů činnosti a vojenských struktur, je nezbytná: musí přijít, raději dříve než později. Je proto důležité, aby se Německo již nyní vydalo na cestu interoperability a podílelo se na vývoji a implementaci nových vojenských možností, které jsou v rámci aliance NATO velmi žádané. Jak se ukázalo v průběhu operace Spojenecká síla, „vysoce žádané a dostupné“ možnosti interoperability, kterých může Německo využívat, existují, ale většina z nich vyžaduje příliš velké finanční zdroje, než aby mohly být do armády okamžitě zavedeny.

Bezpečné spojení

Abby mohla Německá armáda efektivně spolupracovat s ostatními armádami NATO, je zapotřebí, aby byl vybudován dokonalý strategický systém velení, řízení, spojení, vojenského zpravodajství, přehledového snímání a průzkumu (C3ISR - command, control, communication, intelligence, surveillance, and reconnaissance). Ministerstvo obrany proto jako jednu z hlavních priorit plánu modernizace určilo akvizici (procuring) bezpečného, digitálního spojení. Na aliančním základě má být do roku 2010 zaveden víceúčelový systém distribuce informací (MIDS - Multifunctional Informational Distribution System), do něhož spadá také digitální komunikační síť LINK-16. Systém distribuce informací MIDS byl pojat jako mezinárodní projekt, který je financován společně USA, Francií, Německem, Itálií a Španělskem. Jeho cílem je poskytnout Spojeným státům a spojencům v NATO komunikační síť, která bude pokrývat všechny důležité letouny, účastníci se vzdušných bojů. MIDS má spojit stíhače s řídicími letového provozu (airborne controllers), s vybranými centry a zařízeními vojenského zpravodajství, přehledového snímání a průzkumu (ISR - intelligence, surveillance, reconnaissance), s pozemními uzly velení a řízení (C2 - command and control), jež by poskytovaly letounům USA a NATO nejrůznější bojové informace v téměř reálném čase. Digitální komunikační síť LINK-16 může překlenout i jazykové bariéry, jež existují v mnohonárodních formacích, vzhledem k nutnosti rychle předávat data, která získávají piloti, do dalších komunikačních sítí. Síť LINK-16 umožní Spojeným státům i evropským členům NATO v průběhu vzdušných bojů bezpečně komunikovat a spolupracovat. Německo plánuje, že v příštím desetiletí provede instalaci tohoto systému na EF-2000, na zařízeních velení a řízení letectva (ACCS - Air Command and Control System) a na fregatách vojenského námořnictva Frigate 124.

Bezpečné spojení je pro budoucí operace zcela nezbytné. Ve zmiňované studii firmy RAND o interoperabilitě se o systému distribuce informací MIDS píše nejen jako o bezpečném interoperabilním spojení, ale také jako o modelovém případě (test case), týkající se implementace skutečně mnohonárodního systému, jenž by měl zprostředkovat interoperabilitu mezi členy NATO. Navíc vzhledem k nutnosti sdílet technologie (nutnosti vyplývající hlavně z trvale omezených vojenských rozpočtů evropských zemí) státy NATO prosazují spolupráci obranného průmyslu na transatlantické úrovni. Financování MIDS bude mezinárodní.

Bezpilotní prostředky

Německo má velký zájem o bezpilotní prostředky průzkumu (UAVs - unmanned aerial vehicles), respektive dálkově ovládané bezpilotní letouny (drones). Velký úspěch měly na Balkáně. Během operace Spojenecká síla se ukázalo, že jejich efektivita je vzhledem k vynaloženým nákladům velmi vysoká. Proto Bundeswehr plánuje modernizaci svého parku (fleet) bezpilotních letounů CL-289. Budou modernizována jejich průzkumná zařízení a vybavení přehledového snímání, optické prostředky a globální systém určování polohy. V současné době probíhá vývoj několika původních bezpilotních prostředků, včetně zařízení pro určování cílů Brevel, útočného i průzkumného bezpilotního letounu Taifun, vzdušných bezpilotních letounů užívaných pro elektronický boj Muckle a Hornisse. Součástí užitečného modulárního zatížení (modular payload) bezpilotních letounů Taifun a Muckle je stejné vybavení, která užívají jiná vzdušná a pozemní zařízení.

I když zatím tyto bezpilotní prostředky pro potřeby Bundeswehru stačí, velkou pozornost německého ministerstva obrany z hlediska taktické interoperability upoutal americký Global Hawk, jako možná to nejperspektivnější bezpilotní průzkumné zařízení. Němečtí experti by Global Hawk rádi použili zejména pro rádiový průzkum (SIGINT - signal intelligence). V misích NATO mohou pozemní jednotky Bundeswehru spolupracovat jak s bezpilotními letouny Global Hawk, tak s pilotovanými pozorovacími letouny jakéhokoli člena Aliance. Model použití bezpilotních průzkumných prostředků v kombinaci s pozorovacími a hlídkovacími letouny (ground-surveillance aircraft) a pozemními kontrolními prvky, odráží současnou strukturu sil Spojených států. Bezpilotní letouny představují novou úroveň integrace vojenských struktur, a zároveň vytvářejí vhodné prostředí pro spolupráci mezi spojenci.

Má-li se interoperabilita zvyšovat, musí být interoperabilní nejenom letouny a jiná zařízení (platforms), ale také vybavení na plnění daného úkolu (payloads). Prostředky rádiového průzkumu (SIGINT) letounu Global Hawk musí být schopny koordinovaně spolupracovat nejenom s německým personálem, jež jej řídí, ale také se všemi pozemními operátory NATO. Na příkladu Global Hawk vidíme skutečný stupeň vojenské kooperace. Jeho variantami jsou EuroHawk a NATOHawk (firma Northrop Grumman), ve spolupráci s evropskou společností EADS [8].

Německá armáda by ráda využila úspěchu, jehož dosáhly její průzkumné bezpilotní letouny, které byly schopny podávat informace za každého počasí. Mají být i nadále modernizovány. I když co se týče akvizičních požadavků tyto letouny nepatří mezi nejvyšší priority vyhlášené ministerstvem obrany, řadí se mezi ty oblasti, kam má být přiděleno více finančních prostředků. Důležitost bezpilotních letounů jako „násobitele síly“ (force multiplier) v budoucích operacích se zvyšuje. S využitím německých zkušeností v oblasti elektroniky a optiky by se právě tento obor mohl stát tou oblastí, kde Německo výrazným způsobem přispěje zvyšování

vání schopnosti spojenců vést zpravodajské, pozorovací a průzkumné mise. Tím, že Německo zvolilo Global Hawk jako svůj bezpilotní letoun, je zároveň demonstrována dosažená úroveň interoperability a transatlantické spolupráce v oblasti zpravodajství a průzkumu. Vzhledem k tomu, že je zapotřebí stále vyšší počet bezpilotních prostředků, a s ohledem na nutný výcvik pro jejich ovládání, může se z Německa stát klíčová země pro vedení operací s bezpilotními prostředky.

Munice s koncovým navedením odpalovaná z bezpečné vzdálenosti

Jedním z problémů, v němž se odráží obtížný přechod od obrany vlasti (homeland defense), k armádě schopné zasazení v zahraničí (power projection), a kterým se německá armáda musí zabývat, jsou nízké zásoby munice s koncovým naváděním (PGM - precision guided munition). Existují sice signály, že Německo plánuje získat vysoce přesnou municí Paveway II a III, ale na posledním akvizičním seznamu tato položka chybí.

Protože rozpočet na akvizici stále klesá, jsou nákupy tzv. vysoce přesné munice dobrou investicí. Vysoce přesná munice je relativně levná, vzhledem k tomu, že její nejdražší součást – naváděcí systém – je ve vesmíru, jako dálkoměrný družicový navigační systém (PGM - global positioning system). Nejsou zde nutná zařízení pro navádění laserem, takže se opět snižuje poměr cena vs. efektivita. Taková vysoce přesná munice pro přímý útok (joint direct attack munition) stojí přibližně 21 tisíc USD za jednotku (23 tisíc euro), zatímco laserem naváděná puma GBU-24 s bojovou hlavicí stejné velikosti stojí 77 tisíc USD (85 tisíc euro). Čili nejenom akvizice přesně naváděné munice je levnější, ale její účinnost v boji činí její užití ekonomičtější. Vysoká přesnost zásahů také nevyžaduje zasazení velkého počtu zbraní, což umožňuje snížit množství spotřebované munice desetkrát [9].

Pro Německo představuje akvizice modernizované protiradiolokační řízené střely HARM účinný doplněk k elektromagnetickým průzkumným schopnostem průzkumného letounu RECCE-Tornado. Alespoň jeden evropský člen NATO tak může přispět k umlčení PVO protivníka. Německo také zahájilo práce na antiradiační zbraň dlouhého dosahu ARAMIS, odpalovaná z bezpečné vzdálenosti, která by případně mohla nahradit řízené střely HARM. Antiradiační zbraň ARAMIS se používá jako vyhledávací a naváděcí zařízení vycházející ze dvou zdrojů (dual-seeker), založené na širokopásmovém pásmovém pasivním přijímači (broadband passive receiver), s infračerveným subsystémem. Bude poháněn náporovým tryskovým motorem (ramjet). Očekává se, že bude mít dosah 100 km, desetkrát větší než řízená střela AGM-88.

Tankování za letu

I když vzdušné doplňování paliva (AAR - air-to-air refueling) není v rámci interoperability obvykle pokládáno za „vysokou technologii“ (high-tech), je důležitou složkou zabezpečování koaličních leteckých operací. Cisternová letadla umožňují letounům zůstat ve vzduchu a provádět několik bojových letů (sorties), aniž by se musely vracet na základnu a znovu tankovat. Bohužel, státy NATO, s výjimkou Británie, potřebné kapacity nemají. Během operace Spojenecká síla bylo možné zásobovat palivem z britských cisternových letadel pouze letouny F-16. Navíc byla Británie jedinou zemí NATO, která na svých cisternových letadlech instalovala společný systém pro předávání taktických informací (JTIDS - Joint Tactical Information Distribution System), jehož prostřednictvím byly zabezpečovány palivem z 85 % ostatní země.

Vzhledem ke značné závislosti na Spojených státech při vzdušném doplňování paliva během operace Spojenecká síla, jak Německo, tak Francie a Itálie zařadily mezi své priority právě tankování ve vzduchu. Německé ministerstvo obrany zvažovalo koupi čtyř víceúčelových cisternových letadel A310 (Multi Role Transport Tankers). Je totiž třeba mít nejen kapacity na tankování ve vzduchu, ale rovněž je důležitá i interoperabilita. Letouny musí být vybaveny zařízeními, které by umožnilo doplňovat palivo různým typům letounů. Instalace komunikačních systémů, podobných těm, jež mají britská cisternová letadla, posílí celkové kapacity vzdušného doplňování paliva tím, že propojí cisternová letadla s pozemními spojovacími uzly. To mj. zlepší koordinaci letů pro doplňování paliva (refueling sorties) mezi koaličními letouny.

Závěr

Německo se ocitlo na křižovatce, jak co se týče vojenské reformy, tak svého postavení v evropském bezpečnostním systému. Aliance NATO i počínající evropská bezpečnostní a obranná politika EU kladou základní kameny bezpečnostního systému příštího desetiletí. V případě Německa je klíčem úspěšné provedení reformy Bundeswehru. Na tom závisí, stane-li se Německo zárukou bezpečnosti (security provider) v Evropě, bude-li kotvou i mostem středu Evropy. Podstatou reformy Bundeswehru je otázka, zda se podaří přeměnit armádu, jejímž prvořadým úkolem byla ochrana *Vaterlandu*, na armádu, která bude schopna zasazení v okrajových oblastech Evropy, možná ještě dále, která by reagovala na propuklé krize, či byla schopna se účastnit operací na vynucení míru. Vše se bude odvíjet od toho, budou-li k dispozici potřebné zdroje na provedení reformy. Na tom bude záviset, stane-li se z Německa vlivný, důležitý člen mezinárodního společenství.

Realizace výše uvedených doporučení bude vyžadovat velkou politickou odvahu. Veřejná debata by se měla týkat zvláště toho, zda se z německých ozbrojených sil stane armáda, jež bude reflektovat postavení Německa v Evropě. Budoucí výzvy evropského bezpečnostního prostředí nevyžadují nic menšího než změnu veřejného mínění na to, jakou roli má hrát německá armáda jak v zahraničí, tak doma. Transformace Bundeswehru je tím základním prvkem, jenž bude určovat evropskou bezpečnostní architekturu. Odkládání důležitých opatření, zabývání se maličkostmi, snad může uspokojit konzervativní politiky a starší generaci důstojníků, ale úkoly (challenges), jež před Německo klade 21. století, vyžadují pevný rámec evropské bezpečnostní architektury.

T. E. Liston: Reform and the German Bundeswehr. National Security Studies Quarterly, Winter 2002 (red. upraveno)

Literatura:

- [1] "Country Briefing – Germany, Reaction Time". *Jane's Defence Weekly*, 7 July 1999.
- [2] Gunther NONNENMACHER. "Germany and Macedonia: The Struggle over Strategy". *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, NET, 3 July 2001.
- [3] *The Bundeswehr – Advancing Steadily into the 21st Century: Cornerstone of a Fundamental Renewal*. The German Federal Ministry of Defence, July 2000.
- [4] *Übersicht über den Regierungsentwurf des Verteidigungshaushalts 2001*. Berlin: Bundesministerium der Verteidigung, September 2000.
- [5] Rüdiger MONIAC. "Germany in Bid to Boost Forces". *Jane's Defence Weekly*, 9 May 2001.
- [6] *Neuausrichtung der Bundeswehr: Grobplanung Ergebnisse und Entscheidungen*. Berlin: German Ministry of Defence, October 2000.
- [7] Myron HURA, et al. *Interoperability: A Continuing Challenge to Coalition Air Operations*. Santa Monica, CA: RAND, 2000.
- [8] David FULGHUM. "UAV Appetite Grows, Questions Linger." *Aviation Week & Space Technology*, 2 June 2001.
- [9] Jorgen HÖCHE. "Erfahrungen aus den Luftoperationen der NATO im Kosovo." *Europäische Sicherheit*, February 2000.